

Miejsce na identyfikację szkoły

ARKUSZ PRÓBNEJ MATURY Z OPERONEM WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE

POZIOM ROZSZERZONY

Czas pracy 180 minut

**LISTOPAD
ROK 2009**

Instrukcja dla zdającego

1. Sprawdź, czy arkusz egzaminacyjny zawiera 16 stron (zadania 1–18). Ewentualne braki zgłoś przewodniczącemu zespołu nadzorującego egzamin.
2. Odpowiedzi zapisz czytelnie w miejscu na to przeznaczonym.
3. Pisz czytelnie. Używaj długopisu/pióra tylko z czarnym tuszem/atramentem.
4. Nie używaj korektora.
5. Błędne zapisy wyraźnie przekreśl.
6. Pamiętaj, że zapisy w brudnopisie nie podlegają ocenie.

Życzymy powodzenia!

Za rozwiązanie
wszystkich zadań
można otrzymać
łącznie
50 punktów.

Wpisuje zdający przed rozpoczęciem pracy

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

PESEL ZDAJĄCEGO

--	--	--

**KOD
ZDAJĄCEGO**

Arkusz opracowany przez Wydawnictwo Pedagogiczne OPERON.

Kopiowanie w całości lub we fragmentach bez zgody wydawcy zabronione. Wydawca zezwala na kopiowanie zadań przez dyrektorów szkół biorących udział w programie Próbna Matura z OPERONEM.

Część I (20 pkt)

Zadania testowe

W zadaniach 1–2 podkreśl jedną właściwą odpowiedź.

Zadanie 1. (1 pkt)

Do form demokracji bezpośredniej zaliczamy:

- a) wybory prezydenckie
- b) wybory samorządowe
- c) inicjatywę ludową
- d) wybory parlamentarne

Zadanie 2. (1 pkt)

Wydarzenia o charakterze obywatelskiego nieposłuszeństwa, które miały miejsce na początku XXI wieku w jednym z państw sąsiadujących z Polską, zostały nazwane:

- a) rewolucją goździków
- b) pomarańczową rewolucją
- c) rewolucją róż
- d) cedrową rewolucją

Zadanie 3. (1 pkt)

Podkreśl nazwy dwóch państw arabskich, z którymi Izrael utrzymuje stosunki dyplomatyczne.

- a) Arabia Saudyjska
- b) Syria
- c) Egipt
- d) Jordania
- e) Iran

Zadanie 4. (1 pkt)

Podkreśl nazwy wszystkich państw, które mają status oficjalnych kandydatów do Unii Europejskiej.

- a) Chorwacja
- b) Albania
- c) Macedonia
- d) Serbia
- e) Bośnia i Hercegowina
- f) Turcja

Zadanie 5. (2 pkt)

Wykonaj poniższe polecenia.

a) Podaj pełną nazwę jednoosobowego niezależnego organu państwowego, stojącego na straży praw i wolności wszystkich obywateli, które zostały zawarte w Konstytucji RP i innych aktach normatywnych.

.....

b) Podkreśl imię i nazwisko osoby, która obecnie sprawuje urząd, o którym mowa w poleceniu a.

- a) Andrzej Zoll
- b) Janusz Kochanowski
- c) Marek Safjan
- d) Bohdan Zdziennicki

Zadanie 6. (4 pkt)

Wykonaj poniższe polecenia.

a) Do charakterystyk systemów rządów dopisz w odpowiednich miejscach ich nazwy oraz przykład państwa, w którym ten system występuje.

Lp.	Charakterystyka systemu rządów	Nazwa systemu rządów	Przykład państwa
1.	W systemie tym występuje zasada jedności władzy. Pełnią władzy państwowej dysponuje parlament, który powołuje pozostałe organy i sprawuje nad nimi kontrolę. Rząd jest wybierany bezpośrednio przez parlament, przed którym jest odpowiedzialny.		
2.	W systemie tym występuje dwuczłonowa władza wykonawcza. Głowa państwa jest wybierana w wyborach powszechnych i bezpośrednich, dysponuje prawem inicjatywy ustawodawczej, prawem rozwiązania parlamentu, powołuje i odwołuje rząd oraz kieruje polityką zagraniczną i obronną państwa.		

b) Do charakterystyk systemów wyborczych dopisz w odpowiednich miejscach ich nazwy oraz przykład państwa, w którym ten system występuje.

Lp.	Charakterystyka systemu wyborczego	Nazwa systemu wyborczego	Przykład państwa
1.	Kraj jest podzielony na okręgi wyborcze, w których wybiera się jednego przedstawiciela (czasami kilku przedstawicieli). Mandat otrzymuje ten kandydat, który uzyskał najwięcej głosów w danych okręgu.		
2.	Kraj jest podzielony na okręgi, w których wybiera się od kilku do kilkunastu przedstawicieli. W tym systemie wyborcy głosują na listy partyjne. Podział mandatów pomiędzy partie jest dokonywany współmiernie do liczby głosów oddanych na każdą z nich.		

Zadanie 7. (1 pkt)

Uzupełnij zdania dotyczące sądownictwa powszechnego w Polsce, wpisując w miejsce kropek odpowiednie nazwy sądów.

a) Są sądami pierwszej instancji dla większości spraw karnych i cywilnych; funkcjonują na obszarze jednej lub kilku gmin –

b) Są sądami odwoławczymi w sprawach rozpatrywanych przez sądy pierwszej instancji; funkcjonują na obszarze działania co najmniej dwóch sądów okręgowych –

W zadaniach 8 i 9 zaznacz, które zdania są prawdziwe, a które fałszywe. Wpisz w odpowiednie miejsce w tabeli *Prawda* (zdanie prawdziwe) lub *Fałsz* (zdanie fałszywe).

Zadanie 8. (1 pkt)

Spółeczeństwo

Lp.	Zdania	Prawda lub Fałsz
1.	Konformizm to postawa i zachowanie jednostki polegające na ścisłym podporządkowaniu się normom i wzorcom zachowań obowiązującym w danej grupie społecznej.	
2.	Grupy społeczne ze względu na rodzaj więzi dzielimy na pierwotne i wtórne, natomiast ze względu na rodzaj zorganizowania na formalne i nieformalne.	
3.	Awans z klasy niższej do wyższej lub degradacja z klasy wyższej do niższej są przykładami poziomej ruchliwości społecznej.	

Zadanie 9. (1 pkt)

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Lp.	Zdania	Prawda lub Fałsz
1.	Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej za naruszenie Konstytucji, ustawy lub za popełnienie przestępstwa odpowiada przed Zgromadzeniem Narodowym, które skazuje go większością co najmniej 2/3 głosów.	
2.	Premier reprezentuje Radę Ministrów, kieruje pracami Rady Ministrów, wydaje rozporządzenia oraz koordynuje i kontroluje pracę członków Rady Ministrów.	
3.	O stanie wojny i o zawarciu pokoju decyduje w imieniu Rzeczypospolitej Prezydent RP, który na czas wojny mianuje Naczelnego Dowódcę Sił Zbrojnych.	

Zadanie 10. (2 pkt)

Wyjaśnij, na czym polegają dwie wymienione poniżej funkcje prawa.

Funkcja represyjna –

.....

Funkcja organizacyjna –

.....

Zadanie 11. (4 pkt)

Na mapie Europy cyframi 1, 2, 3, 4 zaznaczono cztery państwa europejskie. Uzupełnij tabelę, wpisując nazwy państw odpowiadające liczbom na mapie oraz nazwisko obecnego szefa rządu tego państwa.

Lp.	Nazwa państwa	Nazwisko szefa rządu
1.		
2.		
3.		
4.		

Zadanie 12. (1 pkt)

Nazwij problem przedstawiony na rysunku.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Więcej arkuszy znajdziesz na stronie: arkusze.pl

Część II (10 pkt)**Analiza źródeł****Zadanie 13. (1 pkt)**

Na podstawie tabeli „Demografia: ludność świata w XX wieku według kontynentów” wykonaj polecenie.

Rok	Afryka	Ameryka Płd.	Ameryka Płn. i Śr.	Azja	Europa	Australia (+Oceania)	Ogółem
1900	120 mln	63 mln ¹	81 mln ²	937 mln	401 mln	6,0 mln	1,608 mld
1950	224 mln	112 mln	220 mln	1,402 mld	549 mln	12,6 mln	2,520 mld
1960	282 mln	147 mln	268 mln	1,703 mld	605 mln	15,7 mln	3,021 mld
1970	364 mln	191 mln	318 mln	2,148 mld	657 mln	19,3 mln	3,697 mld
1980	476 mln	240 mln	370 mln	2,642 mld	693 mln	22,7 mln	4,444 mld
1990	633 mln	293 mln	425 mln	3,186 mld	722 mln	26,4 mln	5,285 mld
1997	758 mln	327 mln	467 mln	3,539 mld	729 mln	29,0 mln	5,849 mld

¹Ameryka Łacińska

Źródło: <http://encyklopedia.interia.pl/>

²Ameryka Północna bez Ameryki Środkowej

Podaj nazwy kontynentów, na których w okresie 1900–1997 tempo wzrostu liczby ludności było najszybsze i najwolniejsze.

Najszybsze:

Najwolniejsze:

Zadanie 14. (3 pkt)

Na podstawie tekstu i wiedzy własnej wykonaj polecenia.

Od początku lat dziewięćdziesiątych w kraju utrzymuje się depresja urodzeniowa. Przeciętna liczba dzieci rodzonych przez kobietę w wieku 15–49 lat nie gwarantuje prostej zastępowalności pokoleń. W 2003 r. współczynnik dzietności wynosił zaledwie 1,22 i był najniższy od ponad 50 lat. Przy założeniu, że prostą zastępowalność pokoleń zapewnia współczynnik dzietności na poziomie 2,10–2,12 urodzeń na jedną kobietę, kolejna generacja Polaków zostanie zredukowana do około 60% stanu obecnego.

Wyniki analiz demograficznych wskazują, że trwający od kilkunastu lat spadek dzietności jeszcze nie jest procesem zakończonym i dotyczy w coraz większym stopniu kolejnych roczników młodzieży. Zgodnie z opiniami ekspertów w najbliższych latach należy liczyć się z dalszym spadkiem współczynnika dzietności z obecnej średniej 1,22 dziecka na kobietę do około 1,10 w 2010 r., po czym w latach 2011–2020 można oczekiwać niewielkiego wzrostu dzietności do wartości około 1,2.

Wśród przyczyn spadku dzietności wymienia się: zwiększone zainteresowanie zdobywaniem wykształcenia, trudności na rynku pracy, zmniejszenie świadczeń socjalnych na rzecz rodziny, brak w polityce społecznej filozofii umacniania rodziny i generalnie trudne warunki społeczno-ekonomiczne, w jakich znalazło się pokolenie w wieku prokreacyjnym. Zmiany demograficzne w Polsce są podobne do przeobrażeń notowanych w innych krajach europejskich. Ich całokształt określany jest mianem transformacji demograficznej (...).

Koniec dwudziestego wieku i początek kolejnego stulecia przyniósł znaczące obniżenie poziomu dzietności. Tempo redukcji liczby rodzących się dzieci było w Europie znacznie szybsze niż w innych krajach. Z danych zawartych w raporcie ONZ o sytuacji demograficznej w świecie w połowie 2004 r. wynika, że przy średniej dzietności w świecie wynoszącej 2,8 dziecka na jedną kobietę w wieku 15–49 lat, kolejne miejsca w rankingu kontynentów według malejących wielkości współczynnika dzietności zajmują: Afryka ze współczynnikiem 5,1, Azja z 2,6 dziecka na jedną kobietę, Australia i Oceania z 2,1, Ameryka Północna z 2,0. Na ostatnim miejscu znajduje się Europa ze współczynnikiem dzietności 1,4. Obok bardzo niskiego poziomu zastępowalności generacji na kontynencie na podkreślenie zasługuje jego znaczące zróżnicowanie w poszczególnych regionach Europy. Zmienia się on od 1,7 w krajach Europy Północnej poprzez 1,6 w Europie Zachodniej do 1,3 w krajach Europy Środkowej i Wschodniej (...).

Mając na względzie fakt, że wśród ogółu rodzących się dzieci nieco mniej niż połowę (48,3%) stanowią córki, które w przyszłości zastąpią matki w procesie odtwarzalności pokoleń, notowane współczynniki dzietności pomnożone przez odsetek urodzeń żeńskich informują, ile córek przypada przeciętnie na jedną matkę. Przy wspomnianych wyżej współczynnikach dzietności obecne pokolenie matek zostanie zastąpione w przyszłości przez córki jedynie w około 70% w Europie, w niespełna 85% w Ameryce, w 80% w Europie Zachodniej oraz w 65% w Europie Środkowej i Wschodniej. Zatem, kolejne pokolenie Europejczyków zostanie znacząco uszczuplone.

Źródło: I. Kowalska, *Sytuacja demograficzna w Polsce na tle Europy i świata*, www.isnr.uksw.edu.pl

a) Wyjaśnij, na czym polega zastępowalność pokoleń.

.....

.....

.....

.....

.....

b) Wymień kontynenty, na których na przełomie XX i XXI wieku występuje zastępowalność pokoleń.

.....

c) Podaj trzy propozycje działań ze strony państwa, które mogą wpłynąć na wzrost współczynnika dzietności.

.....

.....

.....

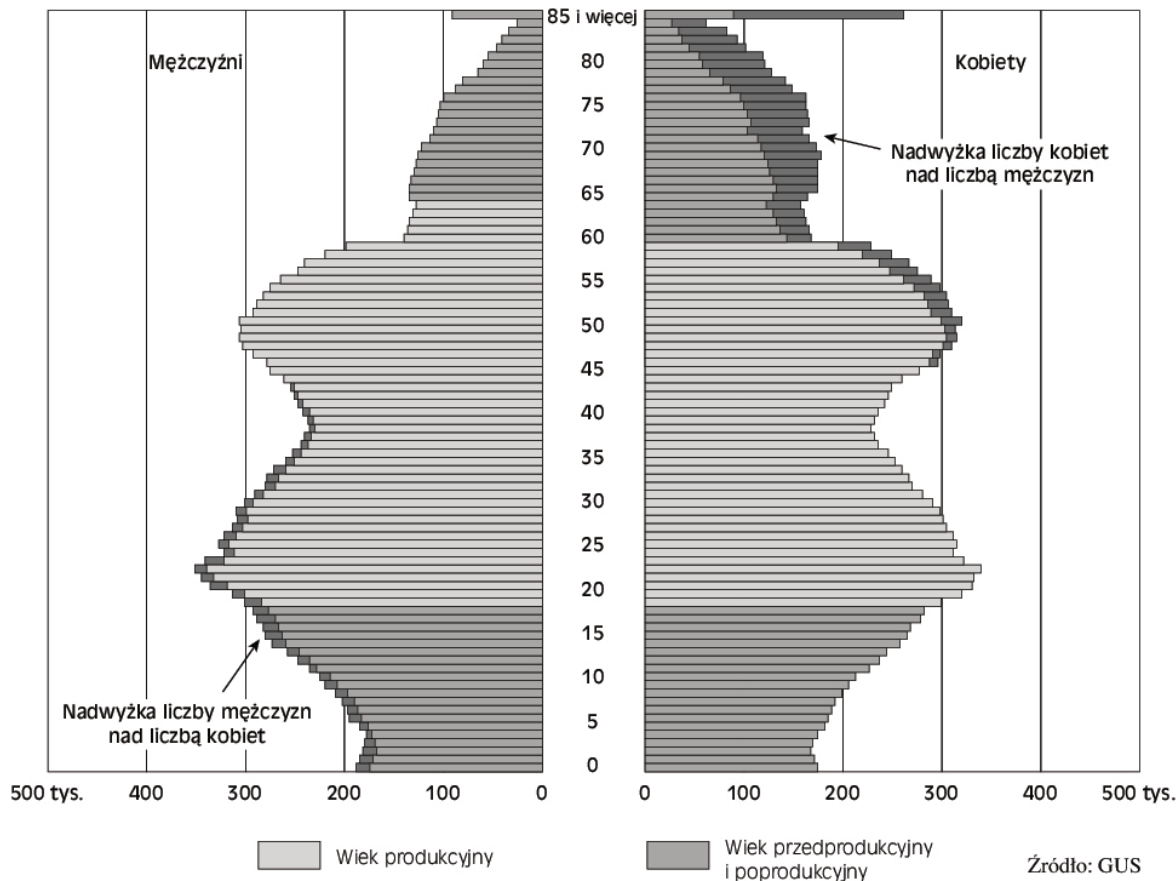
.....

.....

.....

Zadanie 15. (2 pkt)

Na podstawie wykresu „Piramida wieku ludności w Polsce (stan w dniu 31.12.2005 r.)” oraz wiedzy własnej wykonaj polecenia.

Więcej arkuszy znajdziesz na stronie: arkusze.pl

a) Wyjaśnij pojęcie „wskaźnik (współczynnik) maskulinizacji”.

.....

.....

.....

.....

b) Porównaj wskaźnik maskulinizacji w Polsce wśród osób w wieku przedprodukcyjnym i w wieku poprodukcyjnym.

.....

.....

.....

.....

Zadanie 16. (2 pkt)

Na podstawie tabeli „Zmiany w strukturze ludności Polski według wieku” i wiedzy własnej wykonaj polecenia.

Grupa wieku	2000	2002	2005	2010	2015	2020	2025	2030
Ludność w tysiącach								
Ogółem	38 256	38 219	38 123	37 899	37 626	37 229	36 598	35 693
0–17	9 333	8 664	7 835	6 811	6 296	6 070	5 784	5 325
18–59/64	23 262	23 790	24 403	24 658	23 861	22 620	21 560	20 771
18–44	15 219	15 257	15 241	15 312	15 037	14 078	12 672	11 074
45–59/64	8 043	8 533	9 162	9 346	8 824	8 542	8 887	9 697
60/65 i więcej	5 660	5 765	5 885	6 431	7 468	8 540	9 254	9 597
Rok 2000 = 100								
Ogółem	100,0	99,9	99,7	99,1	98,4	97,3	95,7	93,3
0–17	100,0	92,8	83,9	73,0	67,5	65,0	62,0	57,1
18–59/64	100,0	102,3	104,9	106,0	102,6	97,2	92,7	89,3
18–44	100,0	100,2	100,1	100,6	98,8	92,5	83,3	72,8
45–59/64	100,0	106,1	113,9	116,2	109,7	106,2	110,5	120,6
60/65 i więcej	100,0	101,9	104,0	113,6	132,0	150,9	163,5	169,6
Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym								
Ogółem	64	61	56	54	58	65	70	72
Wiek przed-produkcyjny	40	36	32	28	26	27	27	26
Wiek popro-dukcyjny	24	24	24	26	31	38	43	46

Źródło: GUS

a) Wskaż w liczebności poszczególnych grup wiekowych tendencje, które wystąpią w okresie 2000–2030.

.....

.....

.....

b) Podaj dwie przyczyny tych tendencji.

.....

.....

.....

.....

.....

Zadanie 17. (2 pkt)**Na podstawie tekstów wykonaj polecenia.**

Tekst 1.

Niemiecka minister rodziny, budując pół miliona nowych żłobków, chce nakłonić współobywateli do rodzenia dzieci. W ciągu najbliższych pięciu lat Ursula von der Leyen (CDU) chce przygotować 500 tys. miejsc w żłobkach, w których znajdzie się miejsce dla co trzeciego niemieckiego dwu- i trzylatka. Minister chce zatrudniać w nich doskonale wykształconych opiekunów. Bezpłatne żłobki mają być czynne do wieczora (...).

By rozbudować sieć żłobków według pomysłu pani minister, potrzebne są 3 mld euro. To jednak nie najmniejsze zmartwienie von der Leyen. Sęk w tym, że słowo „żłobek” sporej części Niemców źle się kojarzy, a część polityków CDU otwarcie protestuje przeciw tym planom.

– Pani minister chce wskrzesić NRD – protestuje Steffen Flath, minister kultury wschodniemieckiej Saksonii. – To przekazywanie państwu odpowiedzialności za wychowanie dzieci. Nie mieści mi się w głowie, że po zjednoczeniu Niemiec można mieć takie plany – uważa Flath.

Popierają go wpływowi politycy chadecji z Brandenburgii i Bawarii. Nie podoba im się, że von der Leyen lansuje wychowanie dzieci poza rodziną i że uderza w wizerunek niemieckiej Hausfrau, czyli kobiety, która nie pracuje, lecz utrzymuje dom i wychowuje dzieci.

– Opór wynika z tego, że w CDU są ciągle ludzie, którzy nie nadążają za zmieniającą się rzeczywistością. To tradycjoniści, zwolennicy autorytarnego wychowania, propozycja minister uderza w ich system wartości – tak o awanturze w chadecji mówi berliński politolog dr Gero Neugebauer. Żłobki to jeden z symboli komunistycznych Niemiec. W przededniu upadku muru berlińskiego chodziło do nich 80 proc. małych obywateli NRD. Opłaty były śmiesznie niskie – rodzice płacili kilkadziesiąt dzisiejszych groszy dziennie.

– Choć trudno dziś uwierzyć w to, że trzylatka w NRD-owskim żłobku już indoktrynowano na dobrego komunistę, to żłobki jako element enerdownskiego systemu oświaty zostały w zjednoczonych Niemczech potępione. – Zupełnie bez sensu. System opieki nad dziećmi był jedyną rzeczą, która w NRD dobrze funkcjonowała – ocenia Waltraud Cornelissen z Instytutu Młodzieży w Monachium.

Według badań socjologicznych opór przeciwko żłobkom w społeczeństwie, zwłaszcza na zachodzie Niemiec, jest bardzo silny. Tam kobiety, które zamiast wychować w domu dzieci, oddają je do żłobka czy do przedszkola, często są ostro krytykowane (...).

Pomysł von der Leyen z miejsca poparła socjaldemokratyczna SPD oraz kręgi gospodarcze. Niemieccy przedsiębiorcy uważają po prostu, że rodzice są lepszymi pracownikami.

Źródło: B. T. Wieliński, *Niemcom trzeba Niemców*, „Gazeta Wyborcza”, 21.02.2007 r.

Tekst 2.

Demografia Europy bardzo się zmieni w najbliższych 40–50 latach. W 2060 r. Niemcy nie będą już najludniejszym krajem Unii Europejskiej. Będzie nim Wielka Brytania (ma mieć 77 mln ludzi), tuż za nią uplasuje się Francja (72 mln), która przerośnie Niemcy o milion mieszkańców – przewiduje w opublikowanych właśnie badaniach Eurostat, unijne biuro statystyczne (...).

Nie najlepiej wygląda natomiast przyszłość południa Włoch, Grecji i wschodnich landów w Niemczech.

Spać spokojnie mogą za to mieszkańcy północnej Europy, gdzie wciąż rodzi się sporo dzieci. W bardzo dobrej sytuacji jest Islandia, a także Szwajcaria. Aż sześć z siedmiu regionów tego kraju znalazło się w dziesiątce najbardziej perspektywicznych demograficznie regionów na całym kontynencie. Dobre perspektywy mają też Brytyjczycy i Irlandczycy, kraje Beneluksu, Francja i południowe regiony Niemiec. Z badań berlińskiego instytutu wynika, że im większy jest stopień równouprawnienia między kobietami a mężczyznami w życiu zawodowym, tym więcej rodzi się dzieci. Co więcej, w krajach z wysokim przyrostem, takich jak Francja, Norwegia i Szwecja, ponad połowa dzieci rodzi się w związkach nieślubnych, a w najbardziej dziś płodnej Islandii takich dzieci jest aż 65 proc. Innym czynnikiem, który decyduje o rozwoju demograficznym, jest polityka społeczna państwa. Kraje Europy, w których rodzi się najwięcej dzieci, przeznaczają ogromne kwoty na pomoc rodzinom. Takich systemów pomocy wciąż brak w krajach postkomunistycznych.

Źródło: A. Skieterska, *Europa się kurczy*, „Gazeta Wyborcza”, 27.08.2008 r.

a) Wskaż zależność, która decyduje o zadowalającym przyroście naturalnym w krajach Europy Zachodniej.

.....

.....

.....

.....

b) Wyjaśnij, dlaczego część Niemców protestuje przeciwko rozbudowie sieci żłobków w tym kraju.

.....

.....

.....

.....

.....

Część III (20 pkt)

Wypracowanie

Zadanie 18. (20 pkt)

Temat nr 1.

Oceń problem niżu demograficznego w Europie. Przedstaw po dwa aspekty polityczne, gospodarcze, społeczne i kulturowe, które wpływają na rozwój demograficzny Starego Kontynentu. Jakie perspektywy demograficzne ma przed sobą Europa w najbliższych dziesięcioleciach? Podaj trzy możliwości oraz zajmij i uzasadnij własne stanowisko w tej sprawie. Odwołaj się do materiałów źródłowych.

Temat nr 2.

Oceń i scharakteryzuj rozwój demograficzny Polski od 1989 roku do chwili obecnej. Przedstaw po dwa aspekty polityczne, społeczne, gospodarcze i kulturowe, które na ten rozwój wpływały. Przedstaw pięć różnych perspektyw dla państwa polskiego, jakie stwarza niski rozwój demograficzny w najbliższych dziesięcioleciach oraz zaprezentuj własne stanowisko w tej sprawie. Odwołaj się do materiałów źródłowych.

Wybieram temat nr

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Wiedza o społeczeństwie. Poziom rozszerzony
Próbna Matura z OPERONEM i „Gazetą Wyborczą”

BRUDNOPIS
(nie podlega ocenie)

Więcej arkuszy znajdziesz na stronie: arkusze.pl